

## **ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ Ν. 4335/15 ΣΤΗΝ ΤΑΚΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ**

Κυρίες και Κύριοι Σύεδροι.

Από την αρχή του τρέχοντος έτους έχει τεθεί σε εφαρμογή ο ν. 4335/15, με τον οποίο θεσπίζονται σημαντικές αλλαγές στον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, τόσο σε δογματικό, όσο και σε πρακτικό επίπεδο. Οι αλλαγές αυτές πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο της από 12.7.2015 Απόφασης της Συνόδου των Αρχηγών των κρατών – μελών της Ευρωζώνης, που κυρώθηκε με τον ν. 4334/16.7.15, με την οποία η Ελληνική Δημοκρατία δεσμεύθηκε να υιοθετήσει Σχέδιο νέου Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας.

Επιδίωξη για ακόμη μια φορά του νομοθέτη είναι να συγκεράσει την επίσπευση απονομής της δικαιοσύνης με την ανάγκη ορθής και δίκαιης δίκης. Για την επίτευξη του στόχου αυτού ο νομοθέτης προβαίνει σε μια κεντρική επιλογή, αυτή της διάκρισης της τακτικής διαδικασίας, η οποία χαρακτηρίζεται από μια αυστηρά προκαθορισμένη προδικασία και έγγραφη κατά βάση διεξαγωγή της δίκης, από την ειδική διαδικασία - με επιμέρους διαφοροποιήσεις -, στην οποία διατηρείται το πρότυπο δίκης της προφορικής διαδικασίας.

Ειδικότερα, και όσον αφορά την τακτική διαδικασία στα πρωτοβάθμια δικαστήρια, ο νομοθέτης, **εκκινώντας** από την παραδοχή ότι οι μεγάλες χρονικές καθυστερήσεις στην εκδίκαση των υποθέσεων οφείλονται, κατά πρώτο λόγο στις μακρινές δικασίμους και δευτερευόντως στις συναινετικές ή μη αναβολές της δίκης, αλλά και στις *ex officio* αναβολές λόγω παρελεύσεως του δικαστικού ωραρίου και **συνεκτιμώντας** ότι στις υποθέσεις του ενοχικού, εμπορικού και κληρονομικού δικαίου, το αποδεικτικό υλικό που εισφέρουν οι διάδικοι και βάσει του οποίου σχηματίζεται η δικανική πεποίθηση βασίζεται κυρίως στα έγγραφα και επικουρικά στις μαρτυρικές καταθέσεις, εισάγει σημαντική καινοτομία, η οποία επιβάλλει αφενός την υποχρεωτική εκδίκαση των υποθέσεων αυτών εντός προθεσμίας 160 ημερών από την κατάθεσή τους και αφετέρου τη διεξαγωγή της δίκης με βάση την έγγραφη διαδικασία,

αναγνωρίζοντας όμως στο δικαστήριο την ευελιξία επιλογής της προφορικής διαδικασίας, όπου το κρίνει αναγκαίο.

Έχοντας υπόψη τα δεδομένα αυτά, θα προσπαθήσουμε να προσεγγίσουμε βήμα προς βήμα τις σημαντικότερες από τις κυοφορούμενες μεταβολές, να διαγνώσουμε τις δυσκολίες που πρόκειται να αντιμετωπίσουμε και να προτείνουμε τις βέλτιστες, κατά την άποψή μας, λύσεις.

### **1. Στοιχεία δικογράφων:**

Στα μέχρι σήμερα γνωστά στοιχεία που θα πρέπει να φέρει κάθε δικόγραφο, έκθεση, δικαστική απόφαση, διαταγή πληρωμής και κατασχετήρια έκθεση, τα οποία προβλέπονται στα άρθρα 117, 118, 305, 630, 955 παρ. 2, 995 παρ. 4, προστέθηκαν δύο ακόμη: **ο αριθμός φορολογικού μητρώου των διαδίκων** και η **ακριβής διεύθυνση**. Η υποχρεωτική αυτή αναγραφή ισχύει για όλους τους διαδίκους. Έτσι, ο ενάγων/αιτών θα υποχρεούται να αναφέρει στο εισαγωγικό του δικόγραφο το δικό του ΑΦΜ και λοιπά στοιχεία και στη συνέχεια ο εναγόμενος/καθού στις προτάσεις του τα δικά του στοιχεία. Τα στοιχεία αυτά, εκτός από τα δικόγραφα, θα πρέπει να περιλαμβάνονται και στην **απόφαση** που θα εκδοθεί. Σκοπός της ρύθμισης είναι η ακριβής ταυτοποίηση των διαδίκων φυσικών και νομικών προσώπων, για να καθίσταται αποτελεσματικότερη η πραγμάτωση της αξίωσης του δικαιούχου. Εξυπακούεται ότι η παράλειψη αναγραφής των στοιχείων αυτών δεν δημιουργεί καμία ακυρότητα. Θα ήταν εξάλλου αδιανόητο να υποχρεώναμε τις αλλοδαπές εταιρίες ή τους ανήλικους, όταν καθίστανται διάδικοι, να αποκτούν αριθμό φορολογικού μητρώου στην Ελλάδα.

Εκτός όμως από τα υποχρεωτικά αυτά στοιχεία, προβλέπεται ότι στα δικόγραφα των διαδίκων πρέπει να αναγράφονται και οι διευθύνσεις του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου των πληρεξουσίων δικηγόρων τους. Τούτο περιλήφθηκε προκειμένου να παρέχεται στη Γραμματεία των δικαστηρίων η δυνατότητα να γνωστοποιεί στους διαδίκους διαδικαστικές πράξεις που πραγματοποιούνται με πρωτοβουλία του δικαστηρίου, όπως είναι ο ορισμός δικασίμου για τη συζήτηση της υπόθεσης ή για την εξέταση μαρτύρων. Σημειώνεται ότι η γνωστοποίηση στους πληρεξούσιους δικηγόρους των σχετικών δικασίμων είναι προαιρετική, καθώς προβλέπεται ρητά ότι η

εγγραφή της υπόθεσης στο πινάκιο ή της διάταξης για εξέταση μαρτύρων στο βιβλίο διατάξεων θα ισχύει ως κλήτευση όλων των διαδίκων.

## **2. Άσκηση της αγωγής (215):**

Η άσκηση της αγωγής, όπως και σήμερα, περιλαμβάνει δύο επιμέρους διαδικαστικές πράξεις, την κατάθεση του δικογράφου στη γραμματεία του δικαστηρίου και την επίδοση αντιγράφου της στον εναγόμενο.

### **α) Κατάθεση της αγωγής:**

Κατά την κατάθεση της αγωγής, εκτός από την έκθεση που συντάσσεται κάτω από το πρωτότυπο και στην οποία πρέπει να αναγράφονται τα στοιχεία των άρθρων 117 και 215 παρ. 1, ο νομοθέτης, ενόψει της νέας αρχιτεκτονικής της τακτικής διαδικασίας που θέλει να επιδίδειται στον εναγόμενο **μόνο** η αγωγή, χωρίς κλήση για συζήτηση, και θέλοντας να γνωστοποιήσει στους διαδίκους με σαφήνεια τον κίνδυνο που διατρέχουν από τη μη έγκαιρη κατάθεση των προτάσεών τους, θέτει στη Γραμματεία των πρωτοβάθμιων δικαστηρίων ένα επιπρόσθετο σημαντικό βάρος. Με ειδική πρόβλεψη στο άρθρο 226 παρ. 2 εδ. β', επιβάλλει στη Γραμματεία την υποχρέωση να σημειώνει στο πρωτότυπο της αγωγής, αλλά και στα αντίγραφα την **προθεσμία κατάθεσης** των προτάσεων, καθώς και **υπόμνηση ότι οι εκπρόθεσμες προτάσεις δεν λαμβάνονται υπόψη**.

**Παρατηρήσεις:** i) Κατά τη σημείωση από τη Γραμματεία στο πρωτότυπο της αγωγής της προθεσμίας υποβολής των προτάσεων, θα πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στον ορθό προσδιορισμό του αντικειμένου της δίκης, ώστε να μην εισάγονται τα δικόγραφα με λάθος διαδικασία. Η επιλογή της σωστής διαδικασίας είναι κρίσιμη για τους διαδίκους, διότι σε αντίθετη περίπτωση, το δικαστήριο δεν θα έχει την ευχέρεια αυτεπάγγελτης εφαρμογής της ορθής διαδικασίας κατ' άρθρο 591 παρ. 6 ΚΠολΔ, καθώς λόγω της διαφορετικής προσέγγισης της τακτικής από την ειδική διαδικασία δεν θα έχει τηρηθεί ούτε η κατάλληλη προδικασία, ούτε θα ισχύουν κοινοί κανόνες απόδειξης. Για την καλύτερη διαχείριση της δικαστικής ύλης και τον περιορισμό των λαθών, έχουμε προβεί στο άνοιγμα περισσότερων πινακίων, αναλόγως της διαδικασίας που θα πρέπει να τηρείται σε κάθε είδος υποθέσεων [π.χ. στο

Τμήμα του Εμπορικού δικαίου, υπάρχουν διαφορετικά πινάκια για τις υποθέσεις της τακτικής διαδικασίας με το παλαιό σύστημα και διαφορετικά με το καινούργιο, άλλα πινάκια για τις εφέσεις κατά αποφάσεων Ειρηνοδικείου του ν. 3869/10, άλλα πινάκια για τις υποθέσεις του Πτωχευτικού δικαίου (εκούσια δικαιοδοσία) και άλλα πινάκια για τις ανακοπές κατά διαταγών πληρωμής από μη πιστωτικούς τίτλους, όπου ακολουθείται η διαδικασία 614 και η καθ' ύλην αρμοδιότητα προσδιορίζεται πλέον βάσει ποσού]. Το ίδιο και στο Τμήμα του Ενοχικού Δικαίου, έχουν ανοιγεί άλλα πινάκια με το παλαιό σύστημα, άλλα πινάκια με το καινούργιο και διαφορετικά πινάκια για τις υποθέσεις προσβολής προσωπικότητας από δημοσιεύματα ή ραδιοτηλεοπτικές εκπομπές, που εισάγονται με τη διαδικασία των περιουσιακών διαφορών. Σε περίπτωση αμφιβολίας για το χαρακτηρισμό του δικογράφου και την ακολουθητέα διαδικασία, με ειδική πρόβλεψη του Κανονισμού του Πρωτοδικείου, η Γραμματεία, προτού θέσει κάτω από το εισαγωγικό δικόγραφο τη σημείωση για την κατάθεση των προτάσεων, θα πρέπει να συμβουλευτεί τον Πρόεδρο του Δικαστηρίου, καθώς, υπό τις παρούσες συνθήκες είναι δύσκολη η απόσπαση δύο τουλάχιστον δικαστών στο Τμήμα του προσδιορισμού.

ii) Όπως ελέχθη, ο νομοθέτης απαιτεί να σημειώνεται από τη Γραμματεία των δικαστηρίων κάτω από εισαγωγικό δικόγραφο η **προθεσμία κατάθεσης των προτάσεων των διαδίκων**. Η προθεσμία αυτή είναι εξαιρετικά σημαντική για τους διαδίκους, καθώς τυχόν απώλειά της επιφέρει την οριστική έκπτωση του διαδίκου από τη δίκη. Η προθεσμία αυτή, όπως θα αναπτυχθεί κατωτέρω είναι άλλοτε 100 και άλλοτε 130 ημέρες, όταν ο εναγόμενος είναι κάτοικος εξωτερικού ή αγνώστου διαμονής, πλην όμως, όπως είναι γνωστό, η καταληκτική ημερομηνία δεν είναι σταθερή και επιμηκύνεται εάν η τελευταία ημέρα συμπίπτει με εξαιρετέα ημέρα, αναστέλλεται για όλες τις δίκες κατά το μήνα Αύγουστο και ειδικά για τις δίκες του Δημοσίου ή ΝΠΔΔ, αναστέλλεται κατά τη διάρκεια των δικαστικών διακοπών, κατ' άρθρο 28 παρ. 4 εδ.α' του ν. 2579/98 (ΑΠ 1337/14). Οι πληροφορίες αυτές είναι άγνωστες στους διαδίκους, πλην όμως εξαιρετικά σημαντικές για την έγκαιρη και σωστή οργάνωση των ισχυρισμών τους. Οφείλει, επομένως, η Πολιτεία, δοθέντος ότι καταργείται πλέον (σ' αυτό το στάδιο) η παραδοσιακή σταθερά της

ημερομηνίας δικασίμου που σηματοδοτούσε την απόλυτη υποχρέωση του πολίτη να συμμετάσχει στη δίκη, να πληροφορεί όλους τους εμπλεκόμενους διαδίκους πολίτες, όχι μόνο για την προθεσμία κατάθεσης των προτάσεων τους και τις δικονομικές συνέπειες της απώλειας αυτής, αλλά και για την καταληκτική ημερομηνία κατάθεσης των προτάσεων τους. Το Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης, κινούμενο προς αυτή την κατεύθυνση ενημερώνει τους διαδίκους, όχι μόνο για την προθεσμία κατάθεσης των προτάσεων τους, αλλά και για την καταληκτική αυτής προθεσμία.

## **β) Επίδοση της αγωγής**

Η δεύτερη διαδικαστική πράξη της άσκησης της αγωγής είναι η επίδοσή της. Στο νέο άρθρο 215 παρ. 2, ορίζεται ότι αντίγραφο **του κατατεθέντος εισαγωγικού δικογράφου** επιδίδεται στον εναγόμενο μέσα σε προθεσμία 30 ημερών **από την κατάθεσή** του και αν αυτός ή κάποιος από τους ομοδίκους του διαμένει στο εξωτερικό ή είναι άγνωστος διαμονής μέσα σε προθεσμία 60 ημερών. Αν η αγωγή δεν επιδοθεί μέσα στην προθεσμία αυτή, θεωρείται ως μη ασκηθείσα.

**Παρατηρήσεις:** α) Και η παραπάνω προθεσμία επίδοσης της αγωγής **αναστέλλεται** το μήνα Αύγουστο και για τις δίκες όπου διάδικος είναι το Δημόσιο (είτε ενάγων είτε εναγόμενος), καθόλο το διάστημα των δικαστικών διακοπών από 1 Ιουλίου έως 15 Σεπτεμβρίου, β) Επιδίδεται **μόνο** η αγωγή, χωρίς κλήση προς συζήτηση, αφού ο ορισμός δικασίμου και η εγγραφή στο πινάκιο γίνονται σε μεταγενέστερο χρόνο. Κατά συνέπεια, το απαράδεκτο της συζήτησης που συνδέεται σήμερα με εκπρόθεσμη ή ανύπαρκτη επίδοση της κλήσης για συζήτηση, από την έναρξη εφαρμογής του νόμου δε νοείται πλέον στην τακτική διαδικασία (εξυπακούεται βέβαια ότι ισχύει στις ειδικές διαδικασίες), γ) η προθεσμία επίδοσης της αγωγής σε κατοίκους αλλοδαπής εντός 60 ημερών από την κατάθεσή της, κρίνεται εντελώς ανεπαρκής. Ειδικότερα ζητήματα θα δημιουργηθούν στις περιπτώσεις επίδοσης τόσο στους κατοίκους των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όσο και στους κατοίκους των χωρών εκτός ΕΕ που έχουν ενταχθεί στη Σύμβαση της Χάγης, ενόψει των ρυθμίσεων του άρθρου 19 του Κανονισμού 1393/07 και του άρθρου 16 παρ. 1 της Διεθνούς Σύμβασης της Χάγης (που κυρώθηκε με το ν.

1334/83) αντίστοιχα, που απαιτούν την πραγματική επίδοση των εισαγωγικών της δίκης πράξεων. Πάντως, διέξοδο στα προβλήματα αυτά μπορεί να δώσει η νέα διάταξη του άρθρου 148 ΚΠολΔ, με την οποία προβλέπεται δικονομική δυνατότητα παράτασης των νομίμων ή δικαστικών προθεσμιών **και από τον ίδιο το δικαστή** (χωρίς δηλαδή κοινή πράξη των διαδίκων) μετά από στάθμιση των περιστάσεων, **δ**) Αναφορικά με τις συνέπειες της μη επίδοσης ή της μη κανονικής επίδοσης της αγωγής, πρέπει να σημειωθούν τα ακόλουθα: Κατά παρέκκλιση από τη μέχρι σήμερα πάγια νομολογία, κατά την οποία η παράλειψη της επίδοσης **δεν καθιστά την αγωγή ανυπόστατη** εφόσον ο εναγόμενος συμμετάσχει νόμιμα στη συζήτηση και δεν προβάλλει κατ' αυτήν ένσταση μη επιδόσεως επικαλούμενος δικονομική βλάβη, εκ πρώτης όψεως φαίνεται ότι **πλέον** στην τακτική διαδικασία η επίδοση της αγωγής καθίσταται προϋπόθεση του υποστατού της άσκησης της αγωγής, υπό την έννοια ότι αν ο ενάγων δεν εκπληρώσει αυτό το δικονομικό βάρος, τότε η **αγωγή** θεωρείται ότι δεν ασκήθηκε. Όμως, διευκρινίζοντας ο νομοθέτης τη συνέπεια αυτή στην αιτιολογική του έκθεση αναφέρει ότι η ανεπίδοτη ή η μη νομίμως ή η εκπροθέσμως επιδοθείσα αγωγή **δεν παράγει δικονομικές μόνο συνέπειες**, ενώ **διατηρούνται οι ουσιαστικές συνέπειές της** (βλ αιτιολογική για άρθρο 215 παρ. 2). Επιδιώκει δηλαδή ο νομοθέτης να παράξει για την ανεπίδοτη αγωγή συνέπειες όμοιες με αυτές που συντρέχουν στην παραίτηση από το δικόγραφο της αγωγής. Εάν όμως ισχύει αυτό, τίθενται τα εξής ερωτήματα: α) πως είναι δυνατόν στις ανεπίδοτες αγωγές της τακτικής διαδικασίας, μόνη η **κατάθεση** της αγωγής να λειτουργήσει ως **όχληση** του οφειλέτη και πως είναι δυνατόν, εάν δεν υπάρχει επίδοση της αγωγής, να ζητηθούν από τον εναγόμενο οφειλέτη **τόκοι υπερημερίας**; β) η κατάθεση της αγωγής και μόνο διακόπτει την παραγραφή; γ) είναι δυνατόν να εφαρμοστεί, έστω και αναλογικά, η διάταξη του άρθρου 263 ΑΚ, κατά την οποία επί παραιτήσεως από την αγωγή, το αποτέλεσμα της διακοπής της παραγραφής που επήλθε με την έγερση (δηλ. την κατάθεση και επίδοση) της αγωγής, αναβιώνει εφόσον εντός 6 μηνών ο ενάγων επιδώσει νέα αγωγή; Δηλαδή θα δεχθούμε ότι με την **κατάθεση** και μόνο της νέας αγωγής εντός 6 μηνών από την παραίτηση της πρώτης, θα αναβιώνει η διακοπή της παραγραφής της αξίωσης που επήλθε με την πρώτη **κατάθεση**. Κατά τη γνώμη μου, θα πρέπει να θεωρήσουμε ότι η μη επίδοση της αγωγής θίγει

ευθέως την ίδια την υπόσταση της ίδιας της αγωγής και δεν παράγει ούτε δικονομικές, ούτε ουσιαστικές συνέπειες. Αντίθετα, στις περιπτώσεις της εκπροθέσμως ή της μη νομίμως επιδοθείσης αγωγής, όπου υπάρχει επίδοση, μπορεί να θεωρηθεί ότι παρά τα δικονομικά αποτελέσματα που επιφέρει η πλημμέλεια αυτή, τα αποτελέσματα των περιεχομένων στην αγωγή δηλώσεων βουλήσεων, όπως όχλησης, καταγγελίας, υπαναχώρησης, συμψηφισμού, παραμένουν. Επίσης, είναι δυνατόν να θεωρηθεί ότι οφείλονται τόκοι υπερημερίας (όχι δικονομικοί) ή ότι ισχύουν τα άρθρα 261 και 263 ΑΚ για τη διακοπή της παραγραφής ή το άρθρο 1049 ΑΚ για τη διακοπή της χρησικτησίας.

### **3. Κατάθεση προτάσεων-προσθήκης και αντίκρουσης (237 παρ. 1-3):**

Στο πλαίσιο της αρχής της συμπίεσης της προδικασίας, ορίζεται ότι μέσα σε 100 ημέρες από την κατάθεση της αγωγής θα πρέπει οι διάδικοι να καταθέσουν τις προτάσεις τους και να προσκομίσουν όλα τα αποδεικτικά τους μέσα, τα διαδικαστικά έγγραφα που επικαλούνται, το αποδεικτικό επίδοσης της αγωγής και τα πληρεξούσια έγγραφα. Το δικαστικό ένσημο κατατίθεται το αργότερο μέχρι τη συζήτηση της υπόθεσης. Η προθεσμία παρατείνεται κατά 30 ημέρες για όλους τους διαδίκους αν ο εναγόμενος ή κάποιος από τους ομοδίκους του διαμένει στο εξωτερικό ή είναι άγνωστης διαμονής (237 παρ. 1). Οι αμοιβαίες αντικρούσεις γίνονται με προσθήκη στις προτάσεις, η οποία κατατίθεται μέσα στις επόμενες 15 ημέρες από τη λήξη της παραπάνω προθεσμίας. Με την παρέλευση και της προθεσμίας αυτής, δηλαδή σε διάστημα 115 ή 145 ημερών (αναλόγως της κατοικίας του εναγομένου) από την κατάθεση της αγωγής **κλείνει** ο φάκελος της δικογραφίας. **Νέοι ισχυρισμοί με την προσθήκη μπορεί να προταθούν και νέα αποδεικτικά μέσα μπορεί να προσκομιστούν μόνο για την αντίκρουση των ισχυρισμών που περιέχονται στις προτάσεις.** Εκπρόθεσμες προτάσεις και προσθήκες δεν λαμβάνονται υπόψη.

**Παρατηρήσεις:** α) Σύμφωνα με το άρθρο 1 «δεύτερο» του Ν. 4334/2015 καταργήθηκε το σύστημα συγκέντρωσης των ισχυρισμών, κατ' άρθρο 269 ΚΠολΔ και πλέον κατά το άρθρο 237§1 ΚΠολΔ *«μέσα σε εκατό (100) ημέρες από την κατάθεση της αγωγής οι διάδικοι οφείλουν να καταθέσουν τις*

*προτάσεις και να προσκομίσουν όλα τα αποδεικτικά μέσα και τα διαδικαστικά έγγραφα που επικαλούνται με αυτές.»*. Το μόνο υπόλειμμα του καταργούμενου άρθρου 269 ΚΠολΔ τίθεται στο τέλος της 237§2 ΚΠολΔ, σύμφωνα με το οποίο *«νέοι ισχυρισμοί με την προσθήκη μπορεί να προταθούν και νέα αποδεικτικά μέσα να προσκομισθούν μόνο για την αντίκρουση ισχυρισμών που περιέχονται στις προτάσεις.»*

Όπως ρητώς αναφέρεται στην αιτιολογική έκθεση του σχεδίου νόμου *«μετά την κατάθεση των προτάσεων και των αμοιβαίων αντικρούσεων οφιγενή γεγονότα θα συνεκτιμηθούν κατ' ανάγκη στο δεύτερο βαθμό ή στο πλαίσιο δίκης ανακοπής»* (σελ. 7). Επίσης, αναφέρεται ότι *«κατά τη συζήτηση της υπόθεσης «δεν είναι δυνατή η προβολή νέων ισχυρισμών, έστω και για αντίκρουση ισχυρισμών που προτάθηκαν με τις προτάσεις, οφιγενών ισχυρισμών, ισχυρισμών που αποδεικνύονται με έγγραφα ή ομολογία»* (σελ. 7). Επίσης, κατά την τυχόν επανάληψη της συζήτησης για εξέταση μαρτύρων αναφέρεται στην εισηγητική έκθεση ότι *«και εδώ δεν μπορούν να προβληθούν νέοι ισχυρισμοί και να προσκομισθούν νέα αποδεικτικά μέσα»* (σελ. 8, 22).

Σημειώνεται ότι με το άρθρο 263 ΚΠολΔ ορίζεται πλέον ότι τα διαδικαστικά κωλύματα που εκεί αναφέρονται (α) η αναρμοδιότητα, εκτός αν δεν επιτρέπεται παρέκταση, β) η υπαγωγή της διαφοράς σε διαιτησία, γ) η έλλειψη εγγυοδοσίας, δ) η μη καταβολή των εξόδων της προηγούμενης δίκης, ε) η ύπαρξη προθεσμίας για την αποποίηση κληρονομιάς, στ) η προσεπίκληση ομοδίκων ή υπόχρεων για αποζημίωση) *«πρέπει να προτείνονται κατά τη συζήτηση και στις περιπτώσεις των άρθρων 237 και 238 με τις προτάσεις, αλλιώς είναι απαράδεκτα λόγω της διαφορετικής διαδικαστικής εξέλιξης στην τακτική διαδικασία και του ότι η «συζήτηση» είναι τυπική.»*

Η κατάργηση των εξαιρέσεων του συγκεντρωτικού συστήματος που προέβλεπε το άρθρο 269 ΚΠολΔ κρίνεται αδικαιολόγητη, διότι υποχρεώνει τον δικαστή στην έκδοση ουσιαστικά εσφαλμένης απόφασης, παρότι ο ισχυρισμός που αποδεικνύει την αλήθεια των ισχυρισμών του είναι οφιγενής ή αποδεικνύεται με έγγραφο ή με δικαστική ομολογία. Η επιλογή αυτή είναι αντίθετη προς το συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα αποδείξεως τόσο ως



προς τους οψιγενείς ισχυρισμούς, όσο και ως προς τους ισχυρισμούς που δεν προβλήθηκαν από δικαιολογημένη αιτία, καθώς τιμωρεί τον διάδικο που ανυπαίτια δεν μπόρεσε να τους προβάλλει είτε γιατί δεν είχαν γεννηθεί είτε γιατί εμποδίστηκε από ανωτέρα βία. Είναι δε περαιτέρω ως προς τους ισχυρισμούς που αποδεικνύονται με έγγραφο ή δικαστική ομολογία και αντιφατικό προς την φιλοσοφία του νομοσχεδίου που ανάγει το έγγραφο σε θεμελιώδη άξονα της πολιτικής δίκης. Επίσης, είναι αντιφατικό με την επιλογή του νομοθέτη στο άρθρο 527 ΚΠολΔ να επιτρέπει την προβολή των ισχυρισμών αυτών στη δευτεροβάθμια δίκη, υποχρεώνοντας τον διάδικο έτσι σε άσκοπη διεξαγωγή δευτεροβάθμιας δίκης (με σημαντική οικονομική του επιβάρυνση), μόνο και μόνο για να μπορέσει να προβάλλει τους ισχυρισμούς αυτούς. Η δικαιολογία ότι η προβολή των ισχυρισμών αυτών προκαλεί καθυστέρηση στην δίκη δεν ισχύει, καθώς οι ισχυρισμοί αυτοί είτε αποδεικνύονται άμεσα, είτε προσάγονται εύλογα όψιμα, αφού τότε γεννήθηκαν.

**β)** Αναφορικά με την προθεσμία κατάθεσης των προτάσεων εντός 100 ημερών από την κατάθεση της αγωγής εκτιμώ ότι θα έπρεπε να ξεκινά μετά την προθεσμία επίδοσης της αγωγής και όχι οι δύο προθεσμίες να τρέχουν παράλληλα, διότι έτσι παραβιάζεται η δικονομική ισότητα των διαδίκων. Τούτο καθίσταται εμφανές στην πλέον συνηθισμένη περίπτωση που ο ενάγων επιδώσει στον εναγόμενο το αγωγικό δικόγραφο την τελευταία ημέρα της προθεσμίας του (δηλαδή την 30<sup>η</sup> ημέρα), οπότε ο τελευταίος δεν θα έχει στη διάθεσή του 100 αλλά μόνο 70 ημέρες για τη συλλογή και κατάθεση του αποδεικτικού υλικού και την εν γένει οργάνωση της άμυνάς του.

**γ) Συνέπειες της κατάθεσης των προτάσεων:** Η κατάθεση των προτάσεων οριστικοποιεί τη συμμετοχή των διαδίκων στη δίκη. Μετά την κατάθεση των προτάσεων **από τον εναγόμενο**, ο ενάγων δεν μπορεί πλέον να παραιτηθεί ευχερώς από το δικόγραφο της αγωγής του. Η παραίτηση που γίνεται αργότερα είναι απαράδεκτη, εφόσον ο εναγόμενος προβάλλει αντίρρηση και πιθανολογεί ότι έχει έννομο συμφέρον να περατωθεί η δίκη με οριστική απόφαση (294). Επομένως, μέχρι να κατατεθούν οι προτάσεις του εναγομένου, ο ενάγων νόμιμα παραιτείται από το δικόγραφο της αγωγής του, ακόμη και με τις δικές του προτάσεις. Μετά την κατάθεση των προτάσεων του

εναγομένου και εφόσον κριθεί απαράδεκτη η παραίτηση του ενάγοντος, δυνατός είναι μόνο ο δικαστικός συμβιβασμός, η προσφυγή σε δικαστική μεσολάβηση και η παραίτηση από το δικαίωμα της αγωγής στο ακροατήριο.

**δ) Συνέπειες της μη κατάθεσης των προτάσεων:**

ι) Στη νέα διάταξη του άρθρου 260 παρ. 2, ορίζεται ότι «Στην περίπτωση των άρθρων 237 και 238, αν οι διάδικοι δεν λάβουν κανονικά μέρος στη δίκη, η συζήτηση της υπόθεσης ματαιώνεται. Εάν παρέλθουν εξήντα (60) ημέρες από τη ματαίωση χωρίς να ζητηθεί ο προσδιορισμός νέας συζήτησης, η υπόθεση διαγράφεται από το πινάκιο και η αγωγή θεωρείται ως μη ασκηθείσα. Για τη νέα συζήτηση εφαρμόζονται αναλόγως οι προθεσμίες των άρθρων 215 παρ. 2 και 237 παρ. 1 και 2».

Η διάταξη αυτή, η οποία αφορά τις προϋποθέσεις ματαίωσης μιας υπόθεσης στην τακτική διαδικασία, αντιδιαστέλλεται με την παράγραφο 1, η οποία ισχύει για τις ειδικές διαδικασίες και επαναλαμβάνει την παλαιά διάταξη, όπου ορίζεται ότι **η συζήτηση ματαιώνεται είτε όταν οι διάδικοι δεν εμφανίζονται στη δίκη, είτε όταν δεν μετέχουν κανονικά σ' αυτή**. Ο λόγος της διαφοροποίησης στις δύο διαδικασίες έγκειται στο ότι, κατά την τακτική διαδικασία, η εμφάνιση των διαδίκων κατά τη συζήτηση της υπόθεσης δεν είναι πλέον αναγκαία (άρα δεν ισχύει το απών – απών – ματαιούται), οπότε λόγοι ματαίωσης της υπόθεσης είναι μόνο **η μη κανονική συμμετοχή των διαδίκων στη συζήτηση, πράγμα που μπορεί να συμβεί είτε εάν δεν κατέθεσαν προτάσεις, είτε εάν τις κατέθεσαν, αλλά εκπρόθεσμα**. Για να ματαιωθεί όμως στις περιπτώσεις αυτές η υπόθεση, προϋποτίθεται ότι η αγωγή έχει επιδοθεί κανονικά στον εναγόμενο και το αποδεικτικό επίδοσης να βρίσκεται εντός του φακέλου, κατά το χρόνο κλεισίματός του, διότι, όπως ελέχθη, διαφορετικά η αγωγή θα πρέπει να θεωρείται ως «μη ασκηθείσα». Γίνεται συνεπώς αντιληπτό το περιορισμένο εύρος εφαρμογής της διάταξης στην τακτική διαδικασία, σε αντίθεση με όσα εξακολουθούν να εφαρμόζονται στις ειδικές διαδικασίες.

Περαιτέρω, σε περίπτωση ματαίωσης της υπόθεσης, η αγωγή θα πρέπει να επαναφερθεί εντός 60 ημερών, ειδάλλως διαγράφεται από το πινάκιο και θεωρείται ως μη ασκηθείσα. Η επαναφορά της αγωγής θα πρέπει

να γίνει με **κλήση για νέα συζήτηση**. Η κλήση θα πρέπει, όπως και η αγωγή, να επιδοθεί εντός προθεσμίας 30 ή 60 ημερών από τον προσδιορισμό της νέας συζήτησης και οι διάδικοι υποχρεούνται να καταθέσουν προτάσεις εντός της προθεσμίας των 100 ή 130 ημερών από την ημερομηνία κατάθεσης της κλήσης αντίστοιχα. Επίσης, θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι και η διαγραφείσα από το πινάκιο αγωγή λόγω παρελεύσεως 60 ημερών από τη ματαίωσή της, εφόσον φυσικά έχει επιδοθεί στον εναγόμενο, θα μπορεί να λειτουργεί και ως όχληση.

ii) Από τις διατάξεις των άρθρων 271 και 272 προκύπτει ότι η μη κατάθεση ή η εκπρόθεσμη κατάθεση προτάσεων από κάποιον από τους διαδίκους σηματοδοτεί τη **μη κανονική συμμετοχή** του στη δίκη και επάγεται την **ερημοδικία** του, είτε είναι ενάγων είτε εναγόμενος. Η συνέπεια της ερημοδικίας του εναγομένου και ενάγοντος στην τακτική διαδικασία, όπως άλλωστε ισχύει και σήμερα, είναι το πλάσμα της δικαστικής ομολογίας και της παραιτήσεώς του αντίστοιχα. Προτού όμως κριθεί ότι ο εναγόμενος δεν έλαβε μέρος κανονικά στη δίκη, το δικαστήριο οφείλει να εξετάσει αυτεπαγγέλτως αν η **αγωγή επιδόθηκε** νομίμως στον εναγόμενο. Η υποχρέωση αυτή ορίζεται στο άρθρο 271 παρ. 1, με την εξής διατύπωση «Αν ο εναγόμενος δεν λάβει μέρος κανονικά στη δίκη, το δικαστήριο εξετάζει αυτεπαγγέλτως, αν η αγωγή και η **κλήση** για συζήτηση επιδόθηκαν σ' αυτόν νόμιμα και εμπρόθεσμα». Και συνεχίζει «Αν η αγωγή και η **κλήση** για συζήτηση επιδόθηκαν νόμιμα και εμπρόθεσμα, η υπόθεση συζητείται ερήμην του εναγομένου. Διαφορετικά, κηρύσσεται απαράδεκτη η συζήτηση και στην περίπτωση των άρθρων 237 και 238 θεωρείται ως μη ασκηθείσα η αγωγή». Η διάταξη αυτή θα μπορούσε να δημιουργήσει παρανόηση σε σχέση με εκείνη του άρθρου 215 παρ. 2 όπου όπως είδαμε επιδίδεται μόνο η αγωγή και όχι η κλήση για συζήτηση, οπότε θα μπορούσε να γεννηθεί η εύλογη απορία πως είναι δυνατόν για τον έλεγχο της κανονικότητας συμμετοχής του εναγομένου στη δίκη να απαιτείται να εξετασθεί και η επίδοση της κλήσης. Για να αποφευχθεί κάθε παρανόηση, πρέπει να αποσαφηνιστεί ότι η διατήρηση του όρου «κλήση» στη διάταξη του άρθρου 271 παρ. 2, αφορά μόνο τις περιπτώσεις που υπάρχει κλήση προς συζήτηση, πράγμα που συμβαίνει στις ειδικές διαδικασίες, στον προσδιορισμό

νέας συζήτησης με κλήση μετά από τη ματαίωση της αγωγής (260 παρ. 2), είτε στην επανάληψη της συζήτησης (254) και όχι στην τακτική αγωγή.

#### **4. Παρεμβάσεις, προσεπικλήσεις, ανακοινώσεις και ανταγωγές (238).**

Στη διάταξη του άρθρου 238 ορίζεται ότι στην περίπτωση της τακτικής διαδικασίας, παρεμβάσεις, προσεπικλήσεις, ανακοινώσεις, ανταγωγές θα κατατίθενται και θα επιδίδονται σε όλους τους διαδίκους μέσα σε **60 ημέρες από την κατάθεση της αγωγής**. Η δυνατότητα άσκησης ανταγωγής προφορικά ή με τις προτάσεις καταργείται (268 παρ. 4). Παρεμβάσεις μετά από προσεπίκληση ή ανακοίνωση κατατίθενται και επιδίδονται σε όλους τους διαδίκους μέσα σε 90 ημέρες από την κατάθεση της αγωγής. Οι παραπάνω προθεσμίες παρατείνονται κατά 30 ημέρες για όλους τους διαδίκους, αν ο αρχικός διάδικος ή κάποιος από τους ομοδίκους του διαμένει στο εξωτερικό ή είναι αγνώστου διαμονής. Η κατάθεση των παραπάνω δικογράφων δεν επηρεάζει την προαναφερθείσα προθεσμία κατάθεσης των προτάσεων και της προσθήκης.

**Παρατηρήσεις:** 1) Η ενσωμάτωση μέσα στο χρόνο της προδικασίας του χρόνου από την κατάθεση μέχρι την επίδοση της αγωγής, που ελέγχεται πλήρως από τον ενάγοντα, φαλκιδεύει τα δικαιώματα των διαδίκων που θα ήθελαν να ασκήσουν παρεμβάσεις, προσεπικλήσεις, ανακοινώσεις ή ανταγωγές, καθώς η προθεσμία τους, που τυπικά είναι 60 ημέρες από την κατάθεση της αγωγής, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το υπολογιστικό συμφέρον του ενάγοντος να τους γνωστοποιήσει την αγωγή την πρώτη ή την τελευταία ημέρα της δικής τους 30νθήμερης προθεσμίας κλητεύσεως. Έτσι, η πραγματική προθεσμία ασκήσεως των ενδίκων αυτών βοηθημάτων, μπορεί να κυμαίνεται από 30 έως 59 ημέρες.

Περαιτέρω, η προσέγγιση της υποχρεωτικής άσκησης όλων των δικογράφων **εντός της προθεσμίας κατάθεσης των προτάσεων** υιοθετήθηκε προκειμένου να καταστεί δυνατή η αξιοποίηση του χρονικού διαστήματος αμέσως μετά την άσκηση της αγωγής και μέχρι τη συζήτησή της, που μέχρι σήμερα παρέμενε δικονομικά αναξιοποίητο. Η πύκνωση αυτή του χρόνου της προδικασίας θα επιφέρει ταχύτερη απονομή της δικαιοσύνης **στις υποθέσεις που δικάζονται αντιμωλία**. Αντίθετα, θα επιφέρει καθυστέρηση

στις υποθέσεις που θα δικαστούν ερήμην εναγομένου, καθώς ο ενάγων θα είναι υποχρεωμένος να αναμείνει άσκοπα την παρέλευση όλης της προθεσμίας των 115 ή 145 ημερών, προτού εισέλθει στο επόμενο στάδιο του προσδιορισμού συζήτησης της αγωγής του. Ενδεχομένως η καθυστέρηση αυτή - που δεν είναι αμελητέα και αφορά ένα σημαντικό ποσοστό των εκδικαζόμενων υποθέσεων της τακτικής διαδικασίας - να μπορούσε να αποφευχθεί με μια συντομότερη προθεσμία κατάθεσης των προτάσεων (π.χ. 60 ημερών από την επίδοση της αγωγής), και εφόσον ο εναγόμενος δεν ανταποκρινόταν στο βάρος αυτό, να έκλεινε ο φάκελος και να προωθείτο η συζήτηση ερήμην του, στις υπόλοιπες δε περιπτώσεις όπου ο εναγόμενος θα κατέθετε προτάσεις, να δινόταν επιπλέον χρόνος για άσκηση ανταγωγής ή προσεπίκλησης.

Επιπλέον, η διάταξη δεν κάνει μνεία για την τύχη των αντίθετων, των συναφών και παρεμπιπτούσων αγωγών. Οι αγωγές αυτές, ελλείψει ειδικών διατάξεων, θα ακολουθήσουν αυτόνομη πορεία και ενδεχομένως να μην καταστεί δυνατόν να συνεκδικαστούν με την κύρια αγωγή. Η μοναδική δυνατότητα, για να συγχρονισθούν οι υποθέσεις αυτές είναι, εφόσον δεν έχει προσδιοριστεί ακόμα η συζήτηση της κύριας αγωγής, η συνάφειά τους να τεθεί σε γνώση του δικαστού του προσδιορισμού, ώστε αυτός να επιληφθεί του προσδιορισμού τους στο ίδιο πινάκιο. Εάν έχει προσδιοριστεί η συζήτηση της πρώτης αγωγής, θα πρέπει η δεύτερη αγωγή να ανασταλεί κατ' άρθρο 249 ΚΠολΔ.

## **5. Προσδιορισμός δικασίμου –χρέωση ανά δικαστή (237 παρ. 4 εδ. 1-7)**

Στο άρθρο 237 παρ. 4 προβλέπεται ότι μέσα σε 15 ημέρες από το κλείσιμο του φακέλου της δικογραφίας, με πράξη του προέδρου του Τριμελούς Συμβουλίου ή του αρμόδιου σύμφωνα με τον κανονισμό του δικαστηρίου δικαστή, ορίζεται ο **δικαστής** και για τις υποθέσεις αρμοδιότητας του πολυμελούς πρωτοδικείου η **σύνθεση** του δικαστηρίου για την εκδίκαση της υπόθεσης. Στην τελευταία περίπτωση ο πρόεδρος του πολυμελούς πρωτοδικείου ορίζει τον εισηγητή. Συγχρόνως ορίζεται ημέρα και ώρα συζήτησης στο ακροατήριο **σε χρόνο όχι μεγαλύτερο των 30 ημερών από την παρέλευση της ανωτέρω 15μερης προθεσμίας**. Κατ' εξαίρεση, εάν ο

προβλεπόμενος από τον κανονισμό του δικαστηρίου αριθμός υποθέσεων που ανατίθεται σε κάθε δικαστή καλυφθεί, ο ορισμός δικαστή και χρόνου συζήτησης της υπόθεσης γίνεται στον **απολύτως αναγκαίο χρόνο**. Η **εγγραφή της υπόθεσης στο οικείο πινάκιο**, το οποίο μπορεί να τηρείται και ηλεκτρονικά γίνεται με πρωτοβουλία του Γραμματέα και **ισχύει ως κλήτευση όλων των διαδίκων**. Με πρωτοβουλία επίσης του Γραμματέα **μπορεί να γνωστοποιείται η δικάσιμος που ορίστηκε με αποστολή ηλεκτρονικού μηνύματος στη διεύθυνση του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου των διαδίκων**.

**Παρατηρήσεις:** Η διάταξη αυτή γεννά τα παρακάτω ερωτήματα: **α) Με ποιόν τρόπο θα γίνεται πρακτικά ο ορισμός δικασίμου και δικαστή:** Η τακτική που υιοθετεί το Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης είναι η ακόλουθη: Μετά το κλείσιμο του φακέλου, σε τακτά χρονικά διαστήματα, ο αρμόδιος υπάλληλος συγκεντρώνει το σύνολο των δικογραφιών τακτικής διαδικασίας που θα έχουν κλείσει, τις κατατάσσει ανά αντικείμενο (Ενοχικό, Εμπράγματο, Εμπορικό, Δημόσιο) και ανά Δικαστήριο (Μονομελές, Πολυμελές) και τις φέρει στον Πρόεδρο του Τριμελούς Συμβουλίου ή στο νόμιμο αναπληρωτή του, οι οποίοι σύμφωνα με τον Κανονισμό του Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης, ορίζονται ως οι αρμόδιοι δικαστές για τον ορισμό δικασίμου και δικαστού. Αυτοί στη συνέχεια κατανέμουν τις υποθέσεις – με βάση τον αριθμό κατάθεσης - στα ήδη υπάρχοντα πινάκια μέχρι να συμπληρωθεί ο προβλεπόμενος από τον Κανονισμό του Πρωτοδικείου αριθμός υποθέσεων ανά δικαστή και στη συνέχεια χρεώνονται σε κάποιον από τους υπηρετούντες στο Τμήμα αυτό δικαστές. Αντίστοιχα, στην τακτική διαδικασία του Πολυμελούς Πρωτοδικείου, ο ορισμός γίνεται με τον ίδιο τρόπο ανά Σύνθεση Τμήματος και δεν υπερβαίνει σε σύνολο τον προβλεπόμενο από το Κανονισμό υποθέσεων των υπηρετούντων στο Τμήμα δικαστών. Η περαιτέρω χρέωση των υποθέσεων ανά δικαστή ανατίθεται στον εκάστοτε Πρόεδρο της αντίστοιχης σύνθεσης. Μόλις ολοκληρώνεται η χρέωση ανά δικαστή και ανά δικάσιμο, γίνονται οι σχετικές εγγραφές στο αντίστοιχο πινάκιο και τούτο ισχύει ως κλήτευση όλων των διαδίκων. Τέλος, οι Γραμματείς, με βάση τα στοιχεία των διαδίκων και των πληρεξουσίων δικηγόρων τους, που έχουν καταγραφεί κατά το στάδιο της προδικασίας, αποστέλλουν στους πληρεξουσίου δικηγόρους τους την ημερομηνία της δικασίμου ή την ημερομηνία της εξέτασης των μαρτύρων.

## **β) Συνύπαρξη παλαιών και νέων υποθέσεων:**

Στο Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης, με το νέο σύστημα προδικασίας της τακτικής διαδικασίας— παρά την αποχή των δικηγόρων -, έχουν κατατεθεί μέχρι σήμερα 268 υποθέσεις τακτικής διαδικασίας. Κάποιες από τις υποθέσεις αυτές έχουν ήδη ωριμάσει και έχουν διασπαρεί σε νέα πινάκια των μηνών Σεπτεμβρίου και Οκτωβρίου, τα οποία θα λειτουργούν παράλληλα με τα ήδη φορτωμένα, εξαιτίας των αναβολών, πινάκια των παλαιών υποθέσεων. Στην πορεία, και όσο οι παλαιές υποθέσεις θα απομειώνονται, θα αυξάνεται αντίστοιχα ο αριθμός των υποθέσεων των νέων πινακίων, μέχρις ότου εξαντληθούν οι παλαιές υποθέσεις και λειτουργήσουν αμιγώς τα νέα πινάκια.

Ο αριθμός των υποθέσεων τακτικής διαδικασίας, που θα μπορεί να χρεώνεται κάθε δικαστής, σύμφωνα με το νέο Κανονισμό του Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης, δεν θα πρέπει να υπερβαίνει τις 17 υποθέσεις το μήνα και τις 140 ετησίως. Εφόσον στο Τμήμα όπου υπηρετεί συμπεριλαμβάνονται όχι μόνο οι υποθέσεις τακτικής διαδικασίας, αλλά και υποθέσεις των άλλων διαδικασιών, ο συνολικός αυτός αριθμός καταλαμβάνει και τις υποθέσεις αυτές. Αντίθετα, στις υποθέσεις που θα χρεώνεται κάθε δικαστής δεν θα αθροίζονται οι υποθέσεις που πρόκειται να ματαιωθούν ή οι ανεπίδοτες αγωγές, που κατά πλάσμα δικαίου θεωρούνται μη ασκηθείσες. Οι υποθέσεις αυτές θα εισάγονται **πέραν** του κανονισμένου αριθμού υποθέσεων ανά δικαστή και θα εκκαθαρίζονται αυθημερόν την ημέρα της δικασίμου, με «τυπική» συζήτηση.

## **6. Συζήτηση της υπόθεσης (237 παρ. 4 δύο τελευταία εδάφια):**

Στη διάταξη του άρθρου 237 παρ. 4 fin, ορίζεται ότι κατά την ορισμένη δικάσιμο δεν εξετάζονται μάρτυρες και η υπόθεση συζητείται και χωρίς την παρουσία των διαδίκων ή των πληρεξουσίων δικηγόρων τους. Αναβολή της υπόθεσης κατ' άρθρο 241 ΚΠολΔ δεν επιτρέπεται.

**Παρατηρήσεις :** α) Με τη διάταξη αυτή, για πρώτη φορά, κάμπτεται στην τακτική διαδικασία η αρχή της προφορικότητας διεξαγωγής της δίκης, γεγονός που καταγράφεται με σχετική επιφύλαξη και στο άρθρο 115 του ΚΠολΔ, το οποίο είναι ενταγμένο στις θεμελιώδεις δικονομικές αρχές. Η συζήτηση της

υπόθεσης στο ακροατήριο θα είναι εντελώς τυπική, απλά και μόνο για να ικανοποιηθεί η συνταγματικώς κατοχυρωμένη αρχή της δημοσιότητας. Κατά τη συζήτηση αυτή δεν θα μπορεί να υποβληθεί αίτημα αναβολής της δίκης και οι δικονομικές παρεμβάσεις των διαδίκων θα περιορίζονται σε ορισμένες μόνο διαδικαστικές πράξεις, όπως είναι η καταβολή του δικαστικού ενσήμου, η παραίτηση από το δικαίωμα της αγωγής, η παραίτηση από το δικόγραφο της αγωγής εφόσον δεν αντιλέγει ο εναγόμενος, ο δικαστικός συμβιβασμός, η προσφυγή σε διαδικασία δικαστικής μεσολάβησης και η βίαιη διακοπή της δίκης.

β) Αναφορικά με τη διάταξη της απαγόρευσης αναβολής της δίκης τίθεται το ερώτημα εάν η απαγόρευση αυτή θα ισχύσει στην περίπτωση απουσίας του εναγομένου, κατοίκου αλλοδαπής, εάν κατά τη συζήτηση του εισαγωγικού της δίκης δικογράφου **δεν υπάρχει βεβαίωση της αρμόδιας αρχής του κράτους παραλαβής ότι η πράξη επιδόθηκε**. Και τούτο διότι, σύμφωνα με το άρθρο 15 παρ. 1 της Συμβάχνης, αν δεν προσκομιστεί κατά τη συζήτηση της υπόθεσης τέτοια βεβαίωση, ο δικαστής είναι υποχρεωμένος να **αναβάλλει** τη δίκη σε άλλη δικάσιμο. Αλλά και με βάση τον Κανονισμό 1393/07, στο άρθρο 19 παρ. 1 προβλέπεται ότι όταν η διαβίβαση του εγγράφου έγινε κατά τον Κανονισμό και ο εναγόμενος ερημοδικήσει, ο δικαστής υποχρεούται να **αναστείλει** την έκδοση της απόφασης μέχρι να διαπιστώσει, είτε ότι η πράξη επιδόθηκε με το δικαίωμα του κράτους μέλους παραλαβής, είτε ότι επιδόθηκε πράγματι στον εναγόμενο με κάποιον άλλο προβλεπόμενο από τον Κανονισμό τρόπο και σε κάθε περίπτωση ότι **η επίδοση έγινε εγκαίρως ώστε ο εναγόμενος να είναι σε θέση να αμυνθεί**.

Εάν οι διατάξεις αυτές θεωρηθούν ανώτερης τυπικής ισχύος από την προαναφερθείσα διάταξη του άρθρου 237 ΚΠολΔ, και γίνει δεκτό ότι στις περιπτώσεις αυτές, κατ' εξαίρεση, επιτρέπεται η αναβολή της συζήτησης, τότε ποιες προθεσμίες θα πρέπει να τηρηθούν για την κατάθεση των προτάσεων του εναγομένου και από τότε, ώστε να θεωρηθεί ότι του δόθηκε ο αναγκαίος χρόνος για να αμυνθεί. Σε κάθε περίπτωση ο χρόνος αυτός δεν είναι δυνατόν να προσδιορίζεται με βάση την κατάθεση της αγωγής, όπως προβλέπει το 237, αλλά από τότε που έλαβε πραγματική γνώση αυτής.



Ίσως το πρόβλημα της θεσμοθέτησης απόλυτης αδυναμίας αναβολής της δίκης θα μπορούσε στην περίπτωση αυτή να ξεπεραστεί με τη χρήση της δυνατότητας που προσφέρουν τα άρθρα 19 παρ. 2 του Κανονισμού και 15 παρ. 2 της Συμβάγης, δυνάμει των οποίων επιτρέπεται να εκδοθεί απόφαση **και χωρίς την παραλαβή της βεβαίωσης επίδοσης του δικογράφου**, εάν η πράξη διαβιβάστηκε νόμιμα στο κράτος παραλαβής και παρά τις προσπάθειες των αρμοδίων οργάνων του και την πάροδο εύλογου χρόνου που δεν είναι μικρότερος των έξι (6) μηνών, δεν κατέστη δυνατή η επιστροφή της. Εξυπακούεται βέβαια, ότι εάν εφαρμοστεί μια τέτοια λύση ο προσδιορισμός της δικασίμου θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη και το προαναφερθέν διάστημα των έξι (6) μηνών.

#### **7. Έκδοση απόφασης (237 παρ. 5):**

Μετά τη συζήτηση της υπόθεσης, ο δικαστής προβαίνει στην έκδοση της απόφασης, χωρίς να εξετάσει μάρτυρες, βασιζόμενος στα στοιχεία της δικογραφίας. Θέλοντας ο νομοθέτης να περιορίσει στο ελάχιστο την εξέταση των μαρτύρων στο ακροατήριο, την οποία θεωρεί ως μια από τις βασικές αιτίες καθυστέρησης στην απονομή της δικαιοσύνης, προσπαθεί να την υποκαταστήσει από ένορκες βεβαιώσεις, που με το ν. 3994/11 έχουν αναχθεί σε επώνυμο αποδεικτικό μέσο. Για το λόγο αυτό, με τα νέα άρθρα 421-424 προβλέπεται ότι κάθε διάδικος θα έχει δικαίωμα να προσκομίσει μέχρι 5 ένορκες βεβαιώσεις, που συντάσσονται από ειρηνοδίκη ή συμβολαιογράφο προαποδεικτικά, μετά από προηγούμενη κλήτευση του αντιδίκου προ 2 ημερών. Προβλέπεται επίσης ότι κατά την εξέταση των ενόρκως βεβαιούντων θα μπορούν να παρίστανται οι διάδικοι, οι οποίοι θα έχουν δικαίωμα να προβάλλουν ενστάσεις που καταχωρίζονται στο προοίμιο της βεβαίωσης, αλλά κρίνονται από το δικαστήριο. Ως μάρτυρες και στις ένορκες βεβαιώσεις θα μπορούν να εξετασθούν και πρόσωπα που εξαρτούν έννομο συμφέρον από τη δίκη, αφού καταργήθηκε η περίπτωση 3 του άρθρου 400 που τους καθιστούσε εξαιρετικούς μάρτυρες.

**Παρατηρήσεις:** Η προτίμηση του νομοθέτη στο θεσμό των ενόρκων βεβαιώσεων έναντι της ζώσης διαδικασίας βασίζεται στην προσδοκία ότι το ουσιαστικό περιεχόμενο των ενόρκων βεβαιώσεών τους θα αναβαθμιστεί και

θα μειωθούν οι περιπτώσεις ψευδορκίας, με το επιχείρημα ότι αυτός που παρέχει την ένορκη βεβαίωση θα υποχρεωθεί να συμπεριφερθεί υπεύθυνα επειδή θα γνωρίζει ότι η αξιοπιστία της μαρτυρίας του ενδέχεται να υποβληθεί σε προφορικό έλεγχο εκ μέρους του δικαστή. Όμως, θεωρώ ότι το επιχείρημα αυτό δεν είναι ασφαλές, καθώς ο κίνδυνος των ενόρκως βεβαιούντων να εκτεθούν από μια ψευδή κατάθεση πάντοτε υπήρχε μέσω της δυνατότητας ελέγχου τους από την ποινική δικαιοσύνη. Εξάλλου, η δυνατότητα να καταθέτουν με ένορκες βεβαιώσεις και πρόσωπα που έχουν έννομο συμφέρον από τη δίκη, καθιστά την ένορκη κατάθεσή τους ακόμα περισσότερο αναξιόπιστη.

Επιπλέον, η επιλογή του νομοθέτη να παράσχει τη δυνατότητα στους διαδίκους να προσκομίζουν μέχρι 5 ένορκες βεβαιώσεις ο καθένας, θεωρώντας ότι μέσα από τις περισσότερες καταθέσεις θα μπορέσει ο δικαστής να προσεγγίσει καλύτερα τα αποδεικτέα ζητήματα, μόνο δυσχέρεια και σύγχυση μπορεί να δημιουργήσει στην κρίση του. Δυσχέρεια διότι, προτού προβεί στην αξιολόγηση της κάθε ένορκης βεβαίωσης, θα είναι υποχρεωμένος να κατατρίβεται με διαδικαστικά ζητήματα του παραδεκτού της και να απαντά στις διαδικαστικές ενστάσεις που θα προβάλλουν οι αντίδικοι. Αλλά και σύγχυση όταν στη συνέχεια εισέλθει στην αξιολόγησή τους, διότι θα αντιμετωπίσει σοβαρό πρόβλημα να εκτιμήσει αλλά και να αιτιολογήσει ποιές από τις ένορκες βεβαιώσεις είναι αξιόπιστες, για να βασίσει την κρίση του. Έτσι, είναι πολύ πιθανό, ευρισκόμενος σε αδυναμία εξεύρεσης της αλήθειας να αναγκαστεί να χρησιμοποιεί κατά κόρον την εξαιρετική δυνατότητα που του δίνει ο νόμος με την επόμενη διάταξη και να διατάσσει επανάληψη συζήτησης, για να εξετάσει κάποιον από αυτούς ως μάρτυρα.

## **8. Επανάληψη συζήτησης για εξέταση μαρτύρων (237 παρ. 6)**

Στη διάταξη του άρθρου 237 παρ. 6 προβλέπεται ότι, αν από τη μελέτη του φακέλου κρίνεται **απολύτως αναγκαία η εξέταση μαρτύρων στο ακροατήριο**, ενός από κάθε πλευρά από εκείνους που έδωσαν ένορκη βεβαίωση **ή σε περίπτωση ανυπαρξίας αυτών**, από τους προτεινόμενους από κάθε πλευρά, τότε με απλή διάταξη του Προέδρου επί πολυμελούς πρωτοδικείου ή του δικαστή της υπόθεσης επί μονομελούς πρωτοδικείου και

ειρηνοδικείου, διατάσσεται η επανάληψη της συζήτησης στο ακροατήριο σε χρόνο όχι συντομότερο από 15 ημέρες, για την εξέταση των μαρτύρων ενώπιον του ήδη ορισμένου δικαστή, στον τόπο και στην ημέρα και ώρα που ορίζεται με τη διάταξη αυτή **μέσα στο ίδιο δικαστικό έτος, εκτός εάν αυτό είναι χρονικά αδύνατο**. Η καταχώριση της διάταξης στο οικείο βιβλίο του δικαστηρίου, το οποίο μπορεί να τηρείται και ηλεκτρονικά, επέχει θέση κλήτευσης όλων των διαδίκων. Η καταχώριση της διάταξης μπορεί επίσης να γνωστοποιείται με πρωτοβουλία του γραμματέα με αποστολή ηλεκτρονικού μηνύματος στη διεύθυνση του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου των διαδίκων. Ο δικαστής αποφασίζει για όλα τα σχετικά με την απόδειξη διαδικαστικά ζητήματα. Αν ο χρόνος εξέτασης των μαρτύρων δεν επαρκεί, επιτρέπεται μόνο διακοπή για άλλη ημέρα και ώρα **ενώπιον του ίδιου δικαστή**, με προφορική ανακοίνωση που καταχωρίζεται στα πρακτικά και επέχει θέση κλητεύσεως όλων των διαδίκων και εκείνων που δεν παρίστανται. Μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας εξέτασης των μαρτύρων θεωρείται συντελεσμένη και η επανάληψη της συζήτησης. Μέσα σε 8 εργάσιμες ημέρες από την εξέταση των μαρτύρων, οι διάδικοι δικαιούνται με προσθήκη να προβούν στην αξιολόγηση των αποδείξεων αυτών. Νέοι ισχυρισμοί και νέα αποδεικτικά μέσα δεν λαμβάνονται υπόψη και δεν κατατίθενται νέες προτάσεις. **Αν ο χρόνος εξέτασης των μαρτύρων οριστεί για οποιοδήποτε λόγο μέσα στο επόμενο δικαστικό έτος και η εξέταση των μαρτύρων ενώπιον του ίδιου δικαστή δεν είναι δυνατή**, η υπόθεση διαγράφεται από τη χρέωση του συγκεκριμένου δικαστή και ακολουθεί νέα χρέωση για την εξέταση των μαρτύρων και την έκδοση της απόφασης. Στη θέση της διαγραφείσας υπόθεσης στον εισηγητή ή στο δικαστή του μονομελούς πρωτοδικείου ή του ειρηνοδικείου ανατίθεται άλλη υπόθεση.

**Παρατηρήσεις:** Από τη διάταξη αυτή γεννώνται τα παρακάτω ερωτήματα: α) Ποια είναι η **νομική φύση της διάταξης** με την οποία διατάσσεται επανάληψη συζήτησης για εξέταση μαρτύρων; Η διάταξη αυτή που εκδίδεται από τον Πρόεδρο επί πολυμελούς πρωτοδικείου ή το δικαστή της υπόθεσης επί μονομελούς πρωτοδικείου και ειρηνοδικείου δεν αποτελεί απόφαση, ούτε καν μη οριστική, αλλά «διαταγή» - ενδεχομένως κατ' άρθρο 904 παρ. 1 ζ' ΚΠολΔ – δηλαδή εσωτερική πράξη του δικαστηρίου, που δεν ανακαλείται. Επίσης, η

απονομή λειτουργικής αρμοδιότητας στον Πρόεδρο των πολυμελών συνθέσεων να εκδίδει μόνος του διάταξη για όλες τις υποθέσεις που συζητούνται στο Τμήμα του, θα δημιουργήσει ζήτημα στην περίπτωση που ανακύψει διαφωνία μεταξύ των μελών του Δικαστηρίου για την αναγκαιότητα έκδοσης της διάταξης.

**β) Σε ποιες περιπτώσεις** θα πρέπει να θεωρείται **απολύτως αναγκαία η έκδοση διάταξης για εξέταση μαρτύρων** στο ακροατήριο και **πως** θα γίνει η επιλογή ενός μόνο από τους ενόρκως βεβαιώσαντες για προφορική εξέταση; Ως απολύτως αναγκαία θα πρέπει να κρίνεται η εξέταση μάρτυρα, όταν δεν επιλέγεται από τους διαδίκους το αποδεικτικό μέσο των ενόρκων βεβαιώσεων, αλλά προτείνεται η προφορική εξέταση των μαρτύρων στο ακροατήριο, όταν οι πραγματικοί ισχυρισμοί των διαδίκων δεν αποδεικνύονται με έγγραφα (όπως η ένσταση καταχρηστικής άσκησης δικαιώματος, συνυπαιτιότητας, πλάνης, απάτης, απειλής), όταν δεν προσκομίζονται επαρκή αποδεικτικά μέσα, όταν σωρεύονται αγωγές αδικοπραξίας με αιτήματα χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης ή ψυχικής οδύνης τα οποία προϋποθέτουν συνεκτίμηση και υποκειμενικών παραγόντων, όταν προσκομίζονται αοριστόλογες ή αντιφατικές μεταξύ τους ένορκες βεβαιώσεις. Ακόμα, την παράκαμψη της γραπτής διαδικασίας ευνοεί και ο ίδιος ο νόμος αυξάνοντας το όριο του επιτρεπτού της εμμάρτυρης απόδειξης από τις 20.000 στις 30.000 ευρώ (394). Σημειωτέον ότι ο περιορισμός αυτός δεν ισχύει ως προς τις διεθνείς πωλήσεις κινητών πραγμάτων, για τις οποίες κατισχύουν ως ειδικότερες και αυξημένης τυπικής ισχύος οι διατάξεις των άρθρων 11 και 29 της Διεθνούς Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών του 1980 για τη διεθνή πώληση εμπορευμάτων, που κυρώθηκε με το ν. 2532/97. Επίσης, ούτε η απόδειξη των μονομερών δικαιοπραξιών, των οιονεί δικαιοπραξιών, των υλικών ή παρανόμων πράξεων και των αποσβεστικών της σύμβασης γεγονότων υπάγονται στον άνω περιορισμό.

Περαιτέρω, στην περίπτωση που ο δικαστής υποχρεωθεί να προβεί σε εξέταση μαρτύρων στο ακροατήριο, θα αντιμετωπίσει ένα ακόμη πρόβλημα. Με ποια κριτήρια θα επιλέξει για προφορική εξέταση **έναν μόνο** από τους πέντε ενόρκως από κάθε πλευρά βεβαιώσαντες. Η επιλογή πιστεύω ότι θα πρέπει να γίνεται με συνδυαστικά κριτήρια, λαμβάνοντας υπόψη την

κρίσιμότητα της μαρτυρίας του (εάν δηλαδή δηλώνει αυτόπτης ή αυτήκοος του κρίσιμου περιστατικού), εάν η μαρτυρία του αμφισβητείται και με ποία επιχειρήματα από τον αντίδικο, εάν τα όσα κρίσιμα περιστατικά καταθέτει έρχονται σε αντίθεση με άλλες ένορκες βεβαιώσεις. Αντίθετα, εκτιμώ ότι θα πρέπει να αποφεύγεται η επιλογή ως μαρτύρων προσώπων που βεβαίωσαν ενόρκως γεγονότα, τα οποία πληροφορήθηκαν από τρίτους ή αναφέρονται σε περιστατικά, τα οποία δεν είναι κρίσιμα για τη δίκη, ή εξαρτούν έννομο συμφέρον από τη δίκη, καθώς η μαρτυρία τους αν και δικονομικά επιτρεπόμενη, δεν παύει να είναι μειωμένης αξιοπιστίας. Πάντως, για να μην περιπέσουμε σε μια άκρατη έκδοση διατάξεων, που θα οδηγούσε σε ανεπιθύμητη καθυστέρηση έκδοσης αποφάσεων και καταστρατήγηση του νόμου, νομίζω ότι θα πρέπει να τηρηθεί ο κανόνας πως εφόσον οι ένορκες βεβαιώσεις υποστηρίζονται **επαρκώς** από έγγραφα ή άλλα αποδεικτικά στοιχεία, η προσφυγή στην προφορική εξέταση των μαρτύρων θα πρέπει να αποφεύγεται.

**γ) Μέχρι τότε** ο Πρόεδρος του Πολυμελούς Πρωτοδικείου ή ο Δικαστής του Μονομελούς Πρωτοδικείου ή ο Ειρηνοδίκης μπορούν να εκδώσουν τη διάταξη, με την οποία θα διατάσσεται επανάληψη της συζήτησης της υπόθεσης για την εξέταση των μαρτύρων;

Σύμφωνα με την προαναφερθείσα διάταξη, δεν ορίζεται συγκεκριμένη προθεσμία εντός της οποίας οφείλει ο δικαστής που χρεώθηκε την υπόθεση να διατάξει την εξέταση των μαρτύρων. Απλά ορίζεται ότι η εξέταση των μαρτύρων θα πρέπει να γίνει **εντός του ιδίου δικαστικού έτους που συζητήθηκε η υπόθεση, εκτός αν αυτό είναι χρονικά αδύνατο**. Η διάταξη αυτή πιθανολογώ ότι θα δημιουργήσει προβλήματα και στους διαδίκους και στους δικαστές. Στους διαδίκους, διότι θα πρέπει καθημερινά να παρακολουθούν το βιβλίο διατάξεων του Πρωτοδικείου ή το Ειρηνοδικείου για να ελέγχουν μήπως κάποια στιγμή εντός του δικαστικού έτους τους ζητηθεί να εξετάσουν κάποιον από τους ενόρκως βεβαίωσαντες. Θα πρέπει δηλαδή να είναι ανά πάσα στιγμή σε θέση, εάν τους ζητηθεί, να φέρουν προς εξέταση όποιον μάρτυρα τους ζητηθεί και στο χρονικό σημείο που θα τους ζητηθεί. Προβλήματα όμως θα δημιουργήσει και στα δικαστήρια όταν ορίζει ότι η διάταξη πρέπει να εκδοθεί **μέσα στο ίδιο δικαστικό έτος**, εκτός εάν αυτό

είναι **χρονικά αδύνατο**. Και τούτο διότι αφήνει αδικαιολόγητα μεγάλο περιθώριο για την έκδοση της διάταξης όταν οι υποθέσεις εκδικάζονται στην αρχή του δικαστικού έτους, και εξαιρετικά μικρό για τις υποθέσεις που εκδικάζονται προς το τέλος του δικαστικού έτους. Έτσι, όταν ένας δικαστής δικάσει την υπόθεση το Σεπτέμβριο, του παρέχεται περιθώριο να εκδώσει τη διάταξη εξέτασης μαρτύρων έως το τέλος του δικαστικού έτους, ενώ εκείνος που θα δικάσει την υπόθεση το Μάιο, η προθεσμία του εξικνείται μέχρι την τελευταία δικάσιμο του Ιουνίου. Δυνατότητα να μεταφερθεί η επανάληψη της συζήτησης το Σεπτέμβριο δεν υπάρχει, διότι εφόσον εκπληρώνεται η προθεσμία κλήτευσης των 15 ημερών, η εξέταση των μαρτύρων εντός του ίδιου δικαστικού έτους, κατά τη διάταξη, θα πρέπει να θεωρείται **χρονικά εφικτή**. Τούτο βέβαια προβλέπεται να δημιουργήσει μεγάλη συμφόρηση στα δικαστήρια, εάν ο μεγαλύτερος όγκος της εξέτασης των μαρτύρων μεταφερθεί προς το τέλος του δικαστικού έτους.

γ) Όπως ήδη αναφέρθηκε, αν ο χρόνος εξέτασης των μαρτύρων οριστεί για οποιοδήποτε λόγο μέσα στο επόμενο δικαστικό έτος, η **εξέταση των μαρτύρων θα πρέπει να γίνει ενώπιον του ίδιου δικαστή και εάν τούτο δεν είναι δυνατό**, η υπόθεση **διαγράφεται** από τη χρέωση του συγκεκριμένου δικαστή και ακολουθεί νέα χρέωση για την εξέταση των μαρτύρων και την έκδοση της απόφασης.

**Σε ποιες περιπτώσεις** είναι **αδύνατη** η εξέταση μάρτυρα το επόμενο δικαστικό έτος **από τον ίδιο δικαστή**; Κατά την άποψή μου, **δυνατή** θα πρέπει να θεωρείται η εξέταση των μαρτύρων ενώπιον του ίδιου δικαστή κατά το επόμενο δικαστικό έτος, **μόνο** εάν αυτός εξακολουθεί να υπηρετεί στο ίδιο τμήμα.

Εάν αυτός έχει προαχθεί ή μετατεθεί ή έχει αναλάβει καθήκοντα ανακριτή ή εισηγητή πτωχεύσεων ή δικαστικού μεσολαβητή με αποκλειστική αρμοδιότητα, είναι προφανές ότι δεν θα πρέπει να θεωρείται δυνατή η ενώπιόν του εξέταση των μαρτύρων.

Εάν έχει προβεί σε αλλαγή τμήματος, θα πρέπει να θεωρείται δυνατή η εξέταση των μαρτύρων από τον ίδιο; Εκτιμώ πως ούτε τότε είναι δυνατή η εξέταση των μαρτύρων από τον ίδιο, αφού παρά την απόφαση του Τριμελούς

Συμβουλίου Διεύθυνσης του Πρωτοδικείου, που τον ορίζει αρμόδιο να επιλαμβάνεται επί συγκεκριμένων υποθέσεων, όπως αυτές καθορίζονται από τον Κανονισμό του Πρωτοδικείου, αυτός θα ασκεί – χωρίς πράξη – δικαιοδοτικά καθήκοντα και επί άλλων διαδικασιών. Εξάλλου, εάν ήθελε θεωρηθεί ότι ο δικαστής αυτός δύναται να εκτελεί παράλληλα περισσότερες διαδικασίες, τότε δεν θα έχει εφαρμογή η επόμενη διάταξη, με την οποία προβλέπεται η αφαίρεση των δικογραφιών αυτών και η επαναχρέωσή του με άλλες δικογραφίες.

**δ) Εάν θεωρηθεί αδύνατη η εξέταση μάρτυρα το επόμενο δικαστικό έτος από τον ίδιο δικαστή, ερωτάται πως θα γίνει η χρέωση με άλλη δικογραφία στη θέση εκείνης που του αφαιρέθηκε, εάν αυτός τοποθετηθεί σε διαφορετικό τμήμα ή για οποιονδήποτε άλλο λόγο; Κατ' αρχήν πρέπει να πω ότι δεν θεωρώ σωστό ότι η εξισορρόπηση αυτή πρέπει να γίνει με μια τυχαία δικογραφία άλλης διαδικασίας. Ούτε είναι βέβαια δυνατόν ο Πρόεδρος του δικαστηρίου να απασχολείται επιπλέον και με τις υποθέσεις που θα ανταλλάγουν, ούτε βέβαια είναι ορθό να ζυγίζει το βαθμό δυσκολίας τους με βάση τα δικά του υποκειμενικά κριτήρια. Πέραν όμως τούτο, τέτοιου είδους παρεμβατικές χρεώσεις πιθανολογώ ότι θα επηρεάσουν αρνητικά το κλίμα μεταξύ των συναδέλφων, καθώς πολλοί εξ αυτών δεν θα αποδέχονται ως ισοδύναμη χρέωση αυτή που οι ίδιοι θα θεωρούν δύσκολη. Όμως πιθανολογώ ότι η διάταξη αυτή δεν θα εφαρμοστεί και για έναν άλλο λόγο. Διότι πολύ εύκολα μπορεί να παρακαμφθεί, εάν αντί για τη διάταξη εξέτασης μαρτύρων, ο δικαστής εκδώσει απόφαση επανάληψης της συζήτησης κατ' άρθρο 254, για την οποία δεν υπάρχει πρόβλεψη για αντικατάσταση της χρέωσής του. Είναι βέβαιο ότι μόνο η υπεύθυνη στάση των δικαστών θα βοηθήσει στην ορθή εφαρμογή του νέου νόμου και θα δώσει τις λύσεις που απαιτούνται στα προβλήματα που θα αναφυσούν.**

**ε) Σχέση της διάταξης του άρθρου 237 με την απόφαση επανάληψης του άρθρου 254:** Όπως αναφέρθηκε, μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας εξέτασης των μαρτύρων **θεωρείται συντελεσμένη** και η επανάληψη της συζήτησης, μέσα δε σε 8 **εργάσιμες** ημέρες από την εξέταση των μαρτύρων, οι διάδικοι δικαιούνται με προσθήκη να προβούν στην αξιολόγηση των αποδείξεων αυτών. Κατά συνέπεια, μετά την εξέταση των μαρτύρων, δεν

απαιτείται επαναφορά της υπόθεσης στο ακροατήριο με κλήση, οπότε μόλις παρέλθει και η προθεσμία κατάθεσης της προσθήκης επί των εμμέτρων αποδείξεων, είναι άμεσα δυνατή η έκδοση απόφασης. Είναι όμως δυνατό ο δικαστής, παρότι η υπόθεση έχει κηρυχθεί περαιωμένη, κατά τη μελέτη της υπόθεσης ή τη διάσκεψη που θα επακολουθήσει να παρουσιαστούν κενά ή αμφίβολα σημεία που χρειάζονται συμπλήρωση ή επεξήγηση ή να διαπιστώσει ότι επιβάλλεται η διενέργεια αυτοψίας, πραγματογνωμοσύνης ή εξέτασης των διαδίκων στο ακροατήριο. Στην περίπτωση αυτή το δικαστήριο μπορεί **με απόφασή** του να διατάξει την επανάληψη της συζήτησης, κατ' άρθρο 254 ΚΠολΔ. Η διάταξη αυτή ισχύει και στην τακτική διαδικασία των άρθρων 237 και 238, προβλέπεται όμως ειδικά ότι εάν κριθεί από το δικαστήριο αναγκαίο να καταφύγει σε κάποιο από τα παραπάνω αποδεικτικά μέσα, αλλά παράλληλα και να εξετάσει έναν από κάθε πλευρά μάρτυρα, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 237, μπορεί, για την οικονομία της δίκης, να πράξει τούτο «*uno actu*», δηλαδή με την απόφαση για την επανάληψη της συζήτησης και να μην απαιτείται ξεχωριστή διάταξη του δικαστή. Παρά την γενικόλογη αναφορά της διάταξης στην «εξέταση μαρτύρων στο ακροατήριο», θα πρέπει να θεωρηθεί ότι υπολαμβάνει τους μάρτυρες εκείνους που θα εξετάζονταν εάν είχε εκδοθεί διάταξη (δηλαδή από τους ενόρκως βεβαιώσαντες ή σε περίπτωση ανυπαρξίας αυτών από τους προτεινόμενους από κάθε διάδικο). Στην επαναλαμβανομένη συζήτηση, η οποία ορίζεται το συντομότερο δυνατό, οι διάδικοι κλητεύονται 30 τουλάχιστον ημέρες πριν από αυτήν. Η υπόθεση εκδικάζεται από τον ίδιο δικαστή και από την ίδια σύνθεση του πολυμελούς, εκτός αν αυτό είναι για φυσικούς ή νομικούς λόγους αδύνατο.

## **ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ**

Στην αιτιολογική έκθεση του νόμου ο νομοθέτης προσπαθώντας να εξηγήσει τη μεγάλη τομή που επιχειρεί στην τακτική διαδικασία με την αντικατάσταση της προφορικής διεξαγωγής της δίκης από μια κατ' αρχήν έγγραφη διαδικασία, αναφέρει ότι οι αλλαγές αυτές υπαγορεύθηκαν από τις παθογένειες της δικαστηριακής πρακτικής, τις οποίες προσδιορίζει πρωτευόντως στις μακρινές δικασίμους και δευτερευόντως στις συναινετικές ή μη αναβολές της δίκης, καθώς και στις *ex officio* αναβολές, λόγω παρελεύσεως του δικαστικού ωραρίου η οποία οφείλεται κυρίως στον



υπερβολικό χρόνο που καταναλώνεται στην εξέταση των μαρτύρων της κάθε δικάζομενης υπόθεσης, ενώ αποδέχεται ότι δεν υπάρχουν περιθώρια περαιτέρω απλουστεύσεων ή βελτιώσεων στην υπάρχουσα δομή του ΚΠολΔ.

Η προσέγγιση αυτή θεωρώ ότι δεν αποτυπώνει με ακρίβεια τις αιτίες του προβλήματος και τούτο, διότι κατ' αρχάς θεωρεί δεδομένο ότι στον πρώτο βαθμό δίνονται *ex officio* αναβολές λόγω παρελεύσεως του δικαστικού ωραρίου. Εξ όσων είμαι σε θέση να γνωρίζω, στο Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης ουδέποτε παρουσιάστηκαν φαινόμενα τέτοιων αναβολών. Η τακτική που τηρείται στις περιπτώσεις που η εξέταση των μαρτύρων προβλέπεται ότι θα διαρκέσει πάνω από μια ημέρα, είναι η διακοπή της συνεδρίασης για κάποια από τις προσεχείς ημέρες. Δεύτερον, διότι λέγοντας ότι η καθυστέρηση στην απονομή της δικαιοσύνης οφείλεται στις μακρινές δικασίμους ταυτίζει το αίτιο με το αποτέλεσμα, αφού οι μακρινές δικάσιμοι είναι συνώνυμο και όχι αίτιο της καθυστέρησης και τρίτον διότι παραβλέπει ότι οι μακρινές δικάσιμοι, εκτός από τις αναβολές, οφείλονται σε σημαντικό βαθμό στη γενικότερη χρησιμοποίηση του δικονομικού συστήματος από τους διαδίκους για λόγους τακτικής, όπως είτε για την άσκηση πίεσης στον αντίδικο, είτε για τον εκφοβισμό του, είτε για συμψηφισμό δικονομικών ενεργειών, είτε για να κερδίσουν αναβολές σε άλλες δίκες, είτε ακόμη και για να προκαλέσουν συμβιβασμό. Έτσι, τα πινάκια γεμίζουν με υποθέσεις προσχηματικές, σε βάρος εκείνων που πραγματικά αναζητούν την απονομή δικαιοσύνης, οι οποίες έτσι προσδιορίζονται σε πολύ μακρινές δικασίμους. Για την αντιμετώπιση του προβλήματος αυτού είναι αναγκαία η συγκέντρωση της προδικασίας, όπως πράγματι επιχειρείται με τον παρόντα νόμο, που κατά το μέρος αυτό θεωρώ ότι κινείται προς τη σωστή κατεύθυνση και θα σύντομα πιστεύω θα αποφέρει αποτελέσματα. Ωστόσο, εάν δεχθούμε ότι το πρόβλημα της καθυστέρησης εντοπίζεται στις αναβολές, επιτρέψτε μου να εκφράσω την απορία για ποίο λόγο επήλθε η παραπάνω αναστάτωση της τακτικής διαδικασίας και ο νομοθέτης δεν κατήργησε απλώς τη δυνατότητα αναβολής της δίκης, δίνοντας ενδεχομένως μεγαλύτερο χρόνο κλήτευσης των διαδίκων, ώστε να επιτύχει τη συγκέντρωση των συναφών υποθέσεων μέχρι το χρόνο συζήτησης της αγωγής. Έτσι, και τα δικαστήρια θα απέφευγαν την υπερβολική συγκέντρωση των δικογραφιών στο χώρο τους για μεγάλο

διάστημα και το αίτημα για γρήγορο προσδιορισμό των υποθέσεων θα ικανοποιείτο.

Αντίθετα με τα όσα προβλέφθηκαν στην προδικασία, θεωρώ ότι είναι δογματικά και πρακτικά εσφαλμένη η εγκατάλειψη της αρχής της προφορικότητας της συζήτησης. **Δογματικά**, διότι, μπορεί η αρχή της προφορικότητας να μην προστατεύεται άμεσα με συνταγματική διάταξη, προστατεύεται όμως έμμεσα από το Σύνταγμα (93 II) και από την αυξημένης τυπικής δύναμης διάταξη του άρθρου 6 I της Συμβάσεως της Ρώμης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, που καθιερώνουν τη δημόσια συνεδρίαση των δικαστηρίων, η οποία προϋποθέτει την προφορικότητα. Η ζώσα διεξαγωγή της συζήτησης στα ακροατήρια αποτελεί συστατικό στοιχείο της επιταγής για έντιμη διεξαγωγής της δίκης, καθώς διευκολύνει την ταχεία διασάφηση των ισχυρισμών, αλλά και τον έλεγχο της αξιοπιστίας των μαρτύρων. Τούτο άλλωστε αποτυπώνεται ιστορικά σε όλα τα δοκίμια πολιτικής δικονομίας από τη σύσταση του Ελληνικού Κράτους, όπου ο τύπος της προφορικής και δημόσιας συνεδρίασης χαρακτηρίζεται ως ο φυσικότερος και απλούστερος τρόπος, ώστε οι μεν διάδικοι να αναπτύξουν με τον προφορικό λόγο τη διαφορά τους, ο δε λαός να εισέλθει στο ακροατήριο και να παρευρεθεί στην ανάπτυξη αυτή (Εγχειρίδιο Πολιτικής Δικονομίας, 1924, Λιβαδάς, σελ. 416 επ.). Επομένως, το όποιο πρόβλημα καθυστέρησης δεν θα πρέπει να αναζητηθεί στην αρχή της προφορικής διεξαγωγής της δίκης, αλλά στην κακή εφαρμογή της. Όμως η έλλειψη της προφορικότητας της συζήτησης θα δημιουργήσει και **πρακτικά** προβλήματα, διότι πολύ εύκολα θα μπορούν οι διάδικοι να οδηγήσουν το δικαστήριο σε αδυναμία έκδοσης απόφασης μόνο από τα έγγραφα. Ενόψει τούτων, φοβάμαι ότι πολύ εύκολα, μέσω της διαδικασίας έκδοσης διατάξεων, θα διολισθαίνουμε σε εξέταση μαρτύρων σε χρόνους μάλιστα πολύ μεταγενέστερους της αρχικής δικασίμου, δημιουργώντας έτσι de facto αναβολές και αλλοιώνοντας τη βασική δογματική επιλογή του νομοθέτη. Το φόβο αυτό φαίνεται να συμμερίζεται και ο ίδιος ο νομοθέτης, καθιερώνοντας στο τροποποιημένο άρθρο 116 ΚΠολΔ μια γνήσια δικονομική υποχρέωση, που επιβάλλει στους διαδίκους να συμβάλλουν με την εν γένει δικονομική τους συμπεριφορά στην καλόπιστη και ταχεία διεξαγωγή της δίκης. Η εκκίνηση δόθηκε, οι υποθέσεις της τακτικής

διαδικασίας έχουν αρχίσει να προσδιορίζονται για το φθινόπωρο του επόμενου δικαστικού έτους, η προσπάθεια όλων μας θα κατατείνει στην καλύτερη δυνατή εφαρμογή του νόμου.

Εύχομαι ειλικρινά οι φόβοι μας να διαψευστούν, οι επιφυλάξεις μας να διασκεδαστούν, η Πολιτεία να προβεί στις αναγκαίες τροποποιήσεις του νόμου, η θεωρία με την γνωστή ευρηματικότητά της να προσφέρει πρόσφορες λύσεις, η νομολογία να ισορροπήσει τις αστοχίες του νόμου, ο δικηγορικός κόσμος να βρει τον βηματισμό του, ώστε με τη συνέργεια όλων μας οι πολίτες να κατορθώσουν επιτέλους να απολαύσουν ένα σύγχρονο και ασφαλές για τα δικαιώματά τους δικαϊκό σύστημα.

Σας ευχαριστώ πολύ